

รวม ตัวชีวิต
เกี่ยวกับ ความอยู่เย็นเป็นสุข

รวม ตัวชีวิต
เกี่ยวกับ

ความอยู่เย็นเป็นสุข

- จัดพิมพ์โดย : สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)
- สนับสนุนโดย : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขแห่งชาติ (สวรส.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
กระทรวงสาธารณสุข
- ที่ปรึกษา : นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ
- บรรณาธิการ : วณี ปิ่นประทีป
สุรณี พิพัฒน์โรจนกมล
- ผู้ช่วยบรรณาธิการ : กรกนก ตันตระกูล
- พิมพ์ครั้งที่ 1 : มิถุนายน 2548
- จำนวนพิมพ์ : 3,500 เล่ม
- ออกแบบรูปเล่ม : กรกนก ตันตระกูล
- พิมพ์ที่ : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด
480/1 ซ.แสงสันต์ ถ.ประชาอุทิศ แขวงราษฎร์บูรณะ
เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ 10140
โทร. (02) 870-9964-5 แฟกซ์. (02) 870-9964
- ISBN :

คำนำ

คณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2548 ที่มีนายแพทย์ บรรลุ คิริพานิช เป็นประธาน ได้เห็นชอบให้กำหนดประเด็นหลักในการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2548 ว่าด้วย “**ความอยู่เย็นเป็นสุข**” เพื่อสร้างกระบวนการให้ผู้คนจากทุกฝ่ายในสังคมได้เข้ามาร่วมกันคิด แลกเปลี่ยน เรียนรู้องค์ความรู้และประสบการณ์อย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อช่วยกันพัฒนานโยบายสาธารณะและขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข โดยคณะทำงานรับผิดชอบการดำเนินงานนี้ มี ดร.เสรี พงศ์พิศเป็นประธาน

กระบวนการสมัชชาสุขภาพแห่งชาติว่าด้วยความอยู่เย็นเป็นสุขประกอบด้วย

๑ เวทีจุดประกายความคิด ในวันที่ 12 พฤษภาคม 2548

๑ สมัชชาสุขภาพประเด็น การสร้างครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ในวันที่ 25 พฤษภาคม 2548

๑ สมัชชาสุขภาพประเด็น เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ในวันที่ 26 พฤษภาคม 2548

๑ สมัชชาสุขภาพประเด็น การสร้างสังคมและสภาพแวดล้อมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ในวันที่ 27 พฤษภาคม 2548

๑ เวทีสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ ในวันที่ 9 มิถุนายน 2548

และเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2548 ว่าด้วย “ความอยู่เย็นเป็นสุข” วันที่ 7 - 8 กรกฎาคม 2548 ณ ศูนย์ประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี

กระบวนการขับเคลื่อนประเด็น “ความอยู่เย็นเป็นสุข” มิได้เริ่มต้นจากนี้ตรงกันข้าม มีหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ให้ความสนใจและดำเนินงานอยู่ก่อนแล้วจำนวนหนึ่ง กระบวนการสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2548 เป็นเพียงความพยายามหนึ่งในการร้อยเชื้อมพลังของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเสริมพลังซึ่งกันและกันอย่างสมานฉันท์ และกระบวนการขับเคลื่อนนี้ ก็มิได้

หยุดนิ่งเมื่อเสร็จสิ้นสมัชชาแล้วเท่านั้น หากแต่หวังว่าจะมีผลทำให้ความเข้มข้นของการขับเคลื่อนประเด็นนี้ มีเพิ่มขึ้นในทุกมิติ

สปรส.ในฐานะองค์กรฝ่ายเลขานุการ จึงได้รวบรวมตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับประเด็น “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ซึ่งได้ใช้ในต่างกรรมต่างวาระกันไว้ รวมทั้งหมด 8 กลุ่มตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต (ความมั่นคงของมนุษย์) 2) ดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย 4) ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน 5) ดัชนีความก้าวหน้าของคน 8 ประการ 6) เกณฑ์พื้นฐานในการดำรงชีพของคนไทย 10 ประการ 7) ดัชนีความอยู่ดีมีสุข 8) เมืองไทยแข็งแรง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น สำหรับผู้สนใจจะได้ใช้อ้างอิงสืบค้นและช่วยกันพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ท้ายที่สุด สปรส. ขอขอบคุณหน่วยงาน องค์กรเจ้าของงานเหล่านี้ ที่เอื้อเพื่อข้อมูล เพื่อประโยชน์แก่สาธารณะเป็นอย่างดี

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

พฤษภาคม 2548

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ _____	(3)
สารบัญ _____	(5)
1. ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต (ความมั่นคงของมนุษย์) _____ โดย ESCAP, 2533	7
2. ดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน _____ โดย United Nations Commission on Sustainable Development, 2538	12
3. ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย _____ โดย นพ.ยงยุทธ ขจรธรรม, นพ.อภิสิทธิ์ อำนวยวารกุลและคณะ, 2540	19
4. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน _____ โดย กรมการพัฒนาชุมชน, 2545	24
5. เกณฑ์พื้นฐานในการดำรงชีพของคนไทย 10 ประการ _____ โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546	26
6. ดัชนีความก้าวหน้าของคน 8 ประการ _____ โดย สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2546	32
7. ดัชนีความอยู่ดีมีสุข _____ โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546	35
8. เมืองไทยแข็งแรง _____ โดย กระทรวงสาธารณสุข, 2547	38
บรรณานุกรม _____	40

1. ตัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต (ความมั่นคงของมนุษย์)*

พ.ศ. 2533 ESCAP (1990) ได้พัฒนาตัวแบบสำหรับการสำรวจคุณภาพชีวิต สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	ขอบเขตที่พิจารณา	ตัวชี้วัดสำคัญ
1. สุขภาพ	(ก) การตาย	1. การคาดคะเนอายุขัย 2. จำนวนการตายของทารก 3. จำนวนการตายของเด็ก	1) การคาดคะเนจำนวนปีของอายุขัย 2) จำนวนการตายของทารกต่อการเกิดมีชีพ 1,000 ราย 3) จำนวนการตายของเด็ก (อายุ 1-4 ปี) ต่อการเกิดมีชีพ 1,000 ราย
	(ข) ความเจ็บป่วย	1. ประชาชนผู้พิการหรือสูญเสียหน้าที่ของอวัยวะ 2. อุบัติการณ์การเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรง	1) ร้อยละของประชากรที่มีความพิการหรือสูญเสียหน้าที่ของอวัยวะ 2) จำนวนของผู้ที่เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรงต่อประชากร 1,000 ราย
	(ค) โภชนาการ	1. น้ำหนักแรกเกิดทารก 2. การได้รับแคลอรี 3. การบริโภคโปรตีน	*1) ค่าเฉลี่ยของน้ำหนักทารกแรกเกิดหน่วยเป็นกิโลกรัม 2) ร้อยละของค่าเฉลี่ยน้ำหนักทารกแรกเกิดเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานสากล 1) ค่าเฉลี่ยของจำนวนแคลอรีที่ได้รับในแต่ละวัน 2) ร้อยละของค่าเฉลี่ยจำนวนแคลอรีที่ได้รับในแต่ละวันเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานสากล 1) ค่าเฉลี่ยของจำนวนโปรตีนที่ได้รับในแต่ละวัน (หน่วยเป็นกิโลกรัม)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	ขอบเขตที่พิจารณา	ตัวชี้วัดสำคัญ
			2) ค่าเฉลี่ยของจำนวนโปรตีนที่ได้รับในแต่ละวันคิดเป็นร้อยละ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์
2. ระดับการศึกษา	(ก) การศึกษาเบื้องต้น (ข) การศึกษา (ค) การศึกษาต่อเนื่องระดับสูง	1. การลงทะเบียนเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา 2. ความสมบูรณ์ของหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา 3. การรู้หนังสือ 1. การลงทะเบียนเข้าเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมต้น 2. การลงทะเบียนเข้าเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมปลาย 1. การลงทะเบียนเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย	-สัดส่วนของผู้ลงทะเบียนเข้าเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา -ผู้ที่จบหลักสูตรประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ เมื่อเทียบกับกลุ่มอายุที่จบการศึกษา -อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากร -สัดส่วนของผู้ลงทะเบียนเข้าเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมต้น -สัดส่วนของผู้ลงทะเบียนเข้าเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมปลาย -สัดส่วนของผู้ลงทะเบียนเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย
3. การทำงาน	(ก) การจ้างงาน (ข) สภาพ	1. ภาวะการจ้างงาน 2. การจ้างงานแบบเต็มเวลา 1. ชั่วโมงการทำงานรวมเวลาที่ใช้เดินทาง 2. วันหยุดพักร้อนและวันหยุดสุดสัปดาห์	-อัตราการว่างงานคิดเป็นร้อยละเมื่อเทียบกับคนวัยทำงาน -อัตราการจ้างงานคิดเป็นร้อยละเมื่อเทียบกับคนวัยทำงาน 1) จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อวัน/สัปดาห์ 2) จำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการเดินทางไปทำงานต่อวัน/ต่อสัปดาห์ -จำนวนวันหยุดต่อปี

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	ขอบเขตที่พิจารณา	ตัวชี้วัดสำคัญ
		3. การลาหยุดงานที่สาเหตุจากความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุในการทำงาน	-จำนวนการลาหยุดงานที่มีสาเหตุจากความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ ในการทำงานต่อคนทำงาน 1,000 รายต่อปี
4. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	(ก) สภาพที่อยู่อาศัย	1. น้ำดื่ม 2. ปัจจัยสนับสนุนด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม 3. ไฟฟ้า 4. ความแออัดของสภาพที่อยู่	-ร้อยละของครอบครัวที่มีน้ำสะอาดใช้ดื่ม -ร้อยละของครอบครัวที่มีปัจจัยสนับสนุนด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม -ร้อยละของครอบครัวที่มีการใช้ไฟฟ้า -จำนวนพื้นที่ของที่อยู่อาศัยหน่วยเป็นกิโลเมตรต่อคน
	(ข) การขนส่งและการคมนาคม	1. ถนนหนทาง 2. โทรศัพท์	-ถนนที่มีสภาพดีทั้งหมดหน่วยเป็นกิโลเมตรต่อประชากร 1,000 ราย -จำนวนการมีโทรศัพท์ต่อประชากร 1,000 ราย
	(ค) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	1. อุบัติการณ์ของความเสียหายธรรมชาติ 2. ภาวะแวดล้อมเป็นพิษ 3. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ	-จำนวนการเสียชีวิตที่เกิดจากความเสียหายของธรรมชาติต่อประชากร 1,000 รายต่อปี 1) ความหนาแน่นของก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และไนโตรเจนในเมือง 2) ภาวะการเน่าเสียของแม่น้ำสายหลัก 1) ร้อยละของการตัดไม้ทำลายป่าเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของป่าไม้ 2) ร้อยละของการทำลายพื้นที่เกษตรกรรมเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	ขอบเขตที่พิจารณา	ตัวชี้วัดสำคัญ
5. สภาพครอบครัว ความเป็นอยู่	(ก) โครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว (ข) ความมั่นคงของครอบครัว	-ยังไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบนี้ แต่ตัวชี้วัดมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับ 1) ขนาดของครอบครัว 2) เด็กเร่ร่อนจรจัด 3) ลักษณะครอบครัวเดี่ยว 4) ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง 1) อัตราการหย่าร้าง 2) ความรุนแรงในครอบครัว	-จำนวนสมาชิกในครอบครัว -จำนวนเด็กเร่ร่อนจรจัดต่อประชากรเด็ก 1,000 ราย -จำนวนของครอบครัวเดี่ยวต่อ 1,000 ครอบครัว -จำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังต่อจำนวนผู้สูงอายุ 1,000 ราย -จำนวนผู้หย่าร้างต่อคู่สมรส 1,000 คู่ -จำนวนของผู้ที่กระทำความรุนแรงต่อสมาชิกภายในครอบครัวต่อ 1,000 ครอบครัว
6. สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน	(ก) การมีส่วนร่วมในชุมชน (ข) ความมั่นคงของชุมชน	-ยังไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบนี้ แต่อาจพิจารณาได้จาก 1. โอกาสของประชาชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ 2. กระบวนการสร้างฉันทามติเกี่ยวกับกิจการสาธารณะ 1. อัตราการเกิดอาชญากรรม 2. อัตราการเสพยา 3. อัตราการฆ่าตัวตาย	-จำนวนของการเกิดอาชญากรรมชนิดร้ายแรงต่อจำนวนประชากร 1,000 รายต่อปี -จำนวนผู้เสพยาต่อประชากร 1,000 รายต่อปี -จำนวนผู้ฆ่าตัวตายต่อประชากร 1,000 รายต่อปี

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	ขอบเขตที่พิจารณา	ตัวชี้วัดสำคัญ
7. วัฒนธรรม จิตวิญญาณ / ความเชื่อและงานอดิเรก / สันทนาการ	(ก) วัฒนธรรม ความเป็นอยู่	-ไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบนี้ แต่ตัวชี้วัดจะเกี่ยวข้องทางอ้อม -ขอบเขตหรือจำนวนการสนับสนุนวัฒนธรรม	สัดส่วนของประชากรต่อจำนวนที่นั่งในโรงภาพยนตร์ 1) จำนวนหนังสือในห้องสมุดประชาชนต่อประชากร 1,000 ราย 2) ยอดจำหน่ายของหนังสือพิมพ์ต่อประชากร 1,000 ราย
	(ข) จิตวิญญาณ / ความเชื่อ	-ไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบนี้	
	(ค) การพักผ่อน (ทางกาย)	-ไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบนี้ แต่ตัวชี้วัดมีความเกี่ยวข้องทางอ้อมกับ 1. วิทย์ 2. โทรทัศน์ 3. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับสันทนาการในเมือง	-จำนวนการมีวิทย์ต่อประชากร 1,000 ราย -จำนวนการมีโทรทัศน์ต่อประชากร 1,000 ราย 1) สัดส่วนของประชากรต่อจำนวนที่นั่งในศูนย์กีฬา 2) ร้อยละของสวนสาธารณะและพื้นที่สันทนาการต่ออาณาบริเวณทั้งหมดในเมือง
	(ง) การพักใจ	-ยังไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับองค์ประกอบนี้	

2. ดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน*

พ.ศ. 2538 องค์การสหประชาชาติ ภายใต้การดำเนินงานของ United Nations Commission on Sustainable Development (UNCSD) ได้ทำการคัดเลือกดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ประเทศสมาชิกใช้เป็นกรอบในการวัดความก้าวหน้าการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยยึดหลัก Pressure - State - Response Framework (PSR) ประกอบด้วยดัชนีชี้วัดจำนวน 134 ตัวชี้วัด จัดแบ่งตามประเภทของการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ออกเป็น 4 หมวด ได้แก่ 1) หมวดสังคม 2) หมวดเศรษฐกิจ 3) หมวดสิ่งแวดล้อม 4) หมวดสถาบัน/องค์กร

นอกจากนี้ ยังแบ่งลักษณะของดัชนีออกเป็น 3 ประเภทที่สอดคล้องกับหลัก PSR คือ 1) ดัชนีประเภทพลังขับเคลื่อน (Driven force indication) ได้แก่ ดัชนีเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์ กระบวนการและรูปแบบที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 2) ดัชนีประเภทแสดงสถานภาพ (State indicators) ได้แก่ ดัชนีที่แสดงถึงผลหรือระดับของการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) ดัชนีประเภทตอบสนอง (Response indicators) ได้แก่ ดัชนีที่เป็นลักษณะของนโยบายหรือผลตอบสนองที่มีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทั้งนี้ กรอบดังกล่าว ได้มีหลายประเทศนำไปปรับใช้ตามสถานการณ์ในประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ไต้หวัน สวีเดน เกาหลี เป็นต้น โดยดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีเป้าหมาย ดัชนีและลักษณะตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 ดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมาย	ดัชนี	ลักษณะ
การพัฒนาด้านสังคม		
การต่อสู้ความยากจน	<ul style="list-style-type: none"> - อัตราการว่างงาน - สัดส่วนผู้มีความเป็นอยู่ต่ำกว่าเส้นยากจน - ช่องว่างของความยากจน - ช่องว่างของความยากจน (ยกกำลังสอง) - ค่าสัมพัทธ์จีนิ (Gini Coefficient) - สัดส่วนของค่าจ้างเฉลี่ยของผู้หญิงต่อผู้ชาย 	<ul style="list-style-type: none"> พลังขับเคลื่อน แสดงผล แสดงผล แสดงผล แสดงผล แสดงผล

เป้าหมาย	ดัชนี	ลักษณะ
	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณพลังงานสำรองที่สามารถใช้ได้ภายในประเทศ(ปี) - สัดส่วนของวัตถุดิบชั้นที่ 1 และ 2 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) - สัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) - สัดส่วนการบริโภคพลังงานที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ต่อปริมาณการบริโภคพลังงาน 	<p>แสดงผล</p> <p>แสดงผล</p> <p>แสดงผล</p> <p>แสดงผล</p>
การเงิน	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนของเงินออม (ระยะยาว) ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) - สัดส่วนของเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ (หรืออุดหนุนให้ต่างประเทศ) สุทธิต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประชาชาติ (GNP) - สัดส่วนหนี้ภายนอก (External debt) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประชาชาติ (GNP) - สัดส่วนหนี้การส่งออก (Debt service/export) - สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) - จำนวนเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ(หรืออุดหนุนให้ต่างประเทศ) สุทธิตั้งแต่ปี 1992 	<p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>แสดงผล</p> <p>แสดงผล</p> <p>ตอบสนอง</p> <p>ตอบสนอง</p>
การพัฒนาเทคโนโลยีความร่วมมือและเพิ่มศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - มูลค่าของการนำเข้าสินค้าทุน - การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ - สัดส่วนของการนำเข้าสินค้าทุนที่มีผลส่งเสริมสิ่งแวดล้อมต่อสินค้าทุนทั้งหมด - เงินสนับสนุนสำหรับความร่วมมือด้านเทคนิค 	<p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>แสดงผล</p> <p>ตอบสนอง</p>
การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม		
การรักษาคุณภาพน้ำและแหล่งน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนของน้ำจืดผิวดินที่ใช้ไปเทียบกับปริมาณน้ำจืดผิวดินทั้งหมดที่มีอยู่ในแต่ละปี - ปริมาณการใช้น้ำต่อคนต่อวัน - ปริมาณน้ำสำรองใต้ดิน - สัดส่วนของแหล่งน้ำจืดที่มีความเข้มข้นของ faecal coliform เกินกว่ามาตรฐานขององค์การอนามัยโลก 	<p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>แสดงผล</p> <p>แสดงผล</p>

เป้าหมาย	ดัชนี	ลักษณะ
	<ul style="list-style-type: none"> - ค่าปริมาณออกซิเจนในน้ำ (BOD) - สัดส่วนของน้ำเสียที่ได้รับการบำบัด - จำนวนสถานี hydrological ต่อตารางกิโลเมตร 	แสดงผล ตอบสนอง ตอบสนอง
การป้องกันทะเล มหาสมุทร และชายฝั่ง	<ul style="list-style-type: none"> - อัตราการเพิ่มของประชากรในพื้นที่ชายฝั่งทะเล - ปริมาณน้ำที่ถูกปล่อยสู่ทะเลและมหาสมุทร - ปริมาณการปล่อยสารไนโตรเจนและฟอสฟอรัสสู่ทะเลและมหาสมุทร - สัดส่วนของมูลค่าสูงสุดของการประมงแบบยั่งยืนเทียบกับมูลค่าที่ได้จากการประมงที่เกิดขึ้นจริง - ดัชนีแอลจี (Algae index) 	พลังขับเคลื่อน พลังขับเคลื่อน พลังขับเคลื่อน แสดงผล แสดงผล
การวางแผนและ บริหารจัดการการใช้ ประโยชน์จากผืนดิน	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงใช้ประโยชน์จากที่ดิน - การเปลี่ยนแปลงสภาพของผิวดิน - การกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น 	พลังขับเคลื่อน แสดงผล ตอบสนอง
การจัดระบบนิเวศการ ต่อต้านฝนแล้งและ การเกิดทะเลทราย	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนของประชากรในพื้นที่แห้งแล้งที่มีการดำรงชีพต่ำกว่าเส้นความยากจนของประเทศ - ดัชนีวัดคาร์บอนน้ำฝนประจำเดือน - ดัชนีพฤษชาติ - ผืนดินที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดทะเลทราย 	พลังขับเคลื่อน แสดงผล แสดงผล แสดงผล
การจัดการระบบนิเวศ : การพัฒนาพื้นที่มีภูเขา อย่างยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงของประชากรในเขตภูเขา - การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในเขตภูเขา - สวัสดิการของประชากรในเขตภูเขา 	พลังขับเคลื่อน แสดงผล แสดงผล
การส่งเสริมการพัฒนา ชนบทและการเกษตร อย่างยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณการใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม - ปริมาณการใช้ปุ๋ยในการเกษตรกรรม - สัดส่วนของพื้นที่ที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก - การใช้พลังงานในเกษตรกรรม - พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกต่อหัวประชากร - สัดส่วนพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากดินเค็ม - การใช้จ่ายภาครัฐในการจัดการศึกษาด้านเกษตรกรรม(ทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา) 	พลังขับเคลื่อน พลังขับเคลื่อน พลังขับเคลื่อน พลังขับเคลื่อน แสดงผล แสดงผล ตอบสนอง

เป้าหมาย	ดัชนี	ลักษณะ
การต่อต้านการทำลายป่าไม้	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนของการตัดไม้ต่อการปลูกป่า - การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้ - สัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ที่มีแผนคุ้มครองต่อพื้นที่ป่าไม้ที่ได้มีการคุ้มครองจริง - สัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการป้องกันต่อพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 	<p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>แสดงผล</p> <p>ตอบสนอง</p> <p>ตอบสนอง</p>
ความหลากหลายทางชีวภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนของชนิดสิ่งมีชีวิต (species) ที่ถูกคุกคามต่อชนิดสิ่งมีชีวิต (species) ทั้งหมดของประเทศ - พื้นที่ที่ได้รับความคุ้มครอง (ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต) ต่อพื้นที่ทั้งหมด - ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาในเรื่องเทคโนโลยีสิ่งมีชีวิต - การมีกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าของพิชพรรณ 	<p>แสดงผล</p> <p>ตอบสนอง</p> <p>ตอบสนอง</p> <p>ตอบสนอง</p>
การป้องกันบรรยากาศ	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณการปล่อยแก๊สกรีนเฮาส์ คาร์บอนไดออกไซด์ มีเทน และไนตรัสออกไซด์ - ปริมาณการปล่อยสารซัลเฟอร์ออกไซด์ - ปริมาณการปล่อยสารไนโตรเจนออกไซด์ - ปริมาณการบริโภคสารที่เป็นอันตรายต่อชั้นโอโซน - ความเข้มข้นของมลภาวะในเขตเมือง - ค่าใช้จ่ายในการลดมลภาวะ 	<p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>แสดงผล</p> <p>ตอบสนอง</p>
การจัดการของเสียและกากของเสีย	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณของเสียที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรมและครัวเรือนในเขตเทศบาล - สัดส่วนของการกำจัดของเสียจากครัวเรือน - ค่าใช้จ่ายในการจัดการกับของเสีย - สัดส่วนของของเสียที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่หรือแปรรูปใหม่ (Reuse and recycle) - ปริมาณการกำจัดของเสียในเขตเทศบาล 	<p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>ตอบสนอง</p> <p>พลังขับเคลื่อน</p> <p>ตอบสนอง</p>
การจัดการกับสารเคมีที่เป็นอันตราย	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนผู้เสียชีวิตโดยไม่ตั้งใจจากสารเคมีเทียบกับจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมด - จำนวนสารเคมีที่ถูกห้ามหรือถูกจำกัดการใช้ 	<p>แสดงผล</p> <p>ตอบสนอง</p>

เป้าหมาย	ดัชนี	ลักษณะ
การจัดการของเสียที่เป็นอันตราย	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณของเสียที่เป็นอันตรายที่เกิดขึ้นในแต่ละปี - ปริมาณการส่งออกและนำเข้าของเสียอันตราย - พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากของเสียอันตราย - ค่าใช้จ่ายในการกำจัดของเสียอันตราย 	พลังขับเคลื่อน พลังขับเคลื่อน แสดงผล ตอบสนอง
การจัดการของเสียจากกัมมันตรังสี	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณของกากกัมมันตรังสีที่เกิดขึ้น 	พลังขับเคลื่อน
การพัฒนาสถาบัน/องค์การ		
การรวมประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม เข้ากับประเด็นการพัฒนาในขั้นตอนการตัดสินใจ	<ul style="list-style-type: none"> - กลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืน - การรวมบัญชีด้านสิ่งแวดล้อมเข้ากับบัญชีเศรษฐกิจ - การออกกฎหมายด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม - การจัดตั้งสภาแห่งชาติสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน 	ตอบสนอง ตอบสนอง ตอบสนอง ตอบสนอง
ศาสตร์สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - นักวิทยาศาสตร์และวิศวกรต่อประชากรล้านคน - นักวิทยาศาสตร์และวิศวกรที่ทำงานวิจัยและพัฒนาต่อจำนวนประชากรล้านคน - สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) 	แสดงผล ตอบสนอง ตอบสนอง
เครื่องมือและกลไกด้านกฎหมายระหว่างประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน - การปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน 	ตอบสนอง ตอบสนอง
ระบบข้อมูลการสื่อสาร	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนสายโทรศัพท์ต่อประชากร 100 คน - จำนวนหนังสือพิมพ์ต่อประชากร 100 คน - ข้อมูลสถิติด้านสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 	แสดงผล แสดงผล ตอบสนอง
บทบาทของประชากรส่วนใหญ่	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทของประชากรส่วนใหญ่ในสภาแห่งชาติสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน - บทบาทของชนกลุ่มน้อยและชนพื้นเมืองในสภาแห่งชาติสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน - การสนับสนุนขององค์กรเอกชน (NGO) ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน 	ตอบสนอง ตอบสนอง ตอบสนอง

3. ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย*

ปรัชญาเบื้องหลังของการวิจัย “ตัวชี้วัดความสุข” มีต้นเค้ามาจากคำสั่งสอนขององค์ลัมมาสัมพุทธเจ้า ในการพึ่งพาตนเอง ที่เน้นความสุขของชีวิตเป็นเป้าหมายในการครองตน และข้อชี้แนะของสมเด็จพระคัมภีร์ไบเบิล ลามะ ที่ว่าความสุขในเชิง Happiness เป็นความสุขที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิต (mind) และใจ (heart) มีลักษณะสงบและดำรงอยู่ที่ยาวนาน และความรู้สึกปรารถนา คือภาวะแห่งการปลดปล่อย (stage of liberation) ที่ปราศจากความรู้สึกทุกข์ทรมาน (suffering) ซึ่งมีความแตกต่างจากความสุขเชิงทฤษฎี (pleasure) ที่มีอยู่ในรูปกายภาพ รูป รส กลิ่น เสียง ที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว

กระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย มีกรอบความคิดในการจัดทำตัวชี้วัดความสุข 4 ข้อ ดังนี้

1. ความสุขของมนุษย์เป็นความรู้สึกของแต่ละปัจเจกเชิงอัตวิสัย ขึ้นกับรากฐานด้านประสบการณ์ และวัฒนธรรมของสังคมนั้น การวิจัยตามโครงการนี้ จึงได้อาศัยชาวบ้านที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำทางภูมิปัญญา เป็นแหล่งข้อมูลด้านความสุขของบุคคลและชุมชนต่างๆ

2. กระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของโครงการนี้ กำหนดเฉพาะกับกลุ่มเกษตรกร

3. ตัวชี้วัดระดับบุคคล ประกอบด้วย การวัดเชิงภาวะวิสัย โดยมีเกณฑ์การตัดสินใจที่ชัดเจน เช่น ความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิตของชุมชน อาจวัดจากอัตราหรือจำนวนอาชญากรรม และการวัดเชิงอัตวิสัย ซึ่งอาจเป็นการบอกเล่าตามความรู้สึกอารมณ์ อย่างไรก็ตาม การเลือกตัวชี้วัดจะให้น้ำหนักด้วยการวัดเชิงภาวะวิสัย เพื่อความน่าเชื่อถือของการเปรียบเทียบภายใน (บุคคลเดียวแต่ต่างเวลา) และการเปรียบเทียบภายนอก (ต่างกลุ่ม)

4. การสร้างดัชนีความสุขทั้งระดับบุคคลและชุมชน ใช้วิธีแบบสถิติ โดยค่าดัชนีได้มาจากผลบวกของตัวชี้วัด โดยมีน้ำหนักของตัวชี้วัดแต่ละตัวที่ต่างกัน

วิธีการดำเนินการในการพัฒนาตัวชี้วัดความสุข ใช้เทคนิควิธี Focus group discussion จากชาวบ้านผู้ทรงภูมิปัญญา 10 ท่าน ที่มาจากกลุ่มเกษตรกร 4 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดสุรินทร์ พบวิธีคิดและได้กรอบตัวชี้วัดความสุขแบ่งออกเป็น 8 หมวดความสุข

และได้นำไปตรวจสอบกับความคิดที่เขียนออกมาของเครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้านและ พหุภาคีจังหวัดขอนแก่น ประชาคมสุขภาพอำเภออุบลรัตน์ และประชาคมตำบลทุ่งโป่ง พบว่าเป็นที่ยอมรับและสามารถบรรจุความคิดเรื่องความสุขของทุกคนเข้าไปได้ หลังจาก ที่ชาวบ้านเขียนความคิดเรื่องความสุขของตนเองลงในกระดาษทศความคิดอย่างอิสระ แล้วนำไปจัดในหมวดความสุขได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 ตัวชี้วัดความสุข

หมวดความสุข	ตัวอย่างวลีเกี่ยวกับความคิดเรื่องความสุข ซึ่งชาวบ้านเขียนไว้ที่พบบ่อยและน่าสนใจ
1. การมีหลักประกันในชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - มีที่ดินทำกินของครอบครัวอย่างพอเพียง - มีบ้านอาศัยของครอบครัวอย่างมั่นคงถาวร - มีอาหารการกินพอเพียง - มีเงินทองใช้สอย - มียุงข้าวใหญ่ - มีข้าวกินตลอดปี
2. การมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง	<ul style="list-style-type: none"> - สุขภาพจิตดี - ร่างกายแข็งแรง - อายุยืนนาน - ปลูกยาสมุนไพรไว้รักษาเวลาเจ็บป่วย - ไม่มีโรคประจำตัว
3. การมีครอบครัวที่อบอุ่น	<ul style="list-style-type: none"> - คนในครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้าและมีงานทำ - คนในครอบครัวรักใคร่กันไม่ทะเลาะหรือหึงหวงกัน - ลูกขยันทำมาหากินและพึ่งตนเองได้ - หัวเดียวเมียเดียว - คนในครอบครัวมีเวลาให้กัน
4. การมีชุมชนเข้มแข็ง	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม - เกิดผู้นำตามธรรมชาติและมีกระบวนการพัฒนาผู้นำ - เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน - ชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - คนในชุมชนมีความสามัคคี
5. การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี	<ul style="list-style-type: none"> - มีดินน้ำสัตว์อุดมสมบูรณ์ - มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยจากสารเคมี - มีถนน น้ำประปา และไฟฟ้า - มีสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ - เพิ่มความหลากหลาย

*ที่มา : รองศาสตราจารย์นายแพทย์ยงยุทธ ขจรธรรม , นายแพทย์อภิสิทธิ์ อังรารวงกุลและคณะ2540

หมวดความสุข	ตัวอย่างวลีเกี่ยวกับความคิดเรื่องความสุข ซึ่งชาวบ้านเขียนไว้ที่พบบ่อยและน่าสนใจ
6. การมีอิสรภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ทำในสิ่งที่คิดโดยไม่สร้างความเดือดร้อน - ไม่มีหนี้สิน - ไม่ถูกคนอื่นครอบงำด้านความคิด - ประกอบอาชีพอิสระ
7. การมีความภาคภูมิใจ	<ul style="list-style-type: none"> - มีครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ - การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้อื่น - ได้ถ่ายทอดความรู้ความคิดต่อผู้อื่น
8. การเข้าถึงธรรมชาติด้วยการอยู่ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข - มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ - ได้เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญ ทำทานหรือช่วยเหลือผู้อื่น

การพัฒนาตัวชี้วัดความสุข และความเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดความสุข พบว่า

1. การพัฒนาตัวชี้วัดความสุข ใช้วิธีการหาน้ำหนักถ่วงภายในหมวดความสุข โดยการให้ผู้เข้าร่วมโครงการเขียนวลี หรือประสบการณ์ชีวิตที่ก่อให้เกิดความสุข วลีเหล่านี้ถูกนำมาจัดเรียงใหม่ โดยนำจำนวนที่ซ้ำมากที่สุด 2-3 วลี มาทำเป็นข้อในแต่ละหมวด เพื่อหาค่าน้ำหนักว่า วลีใดหรือข้อใดมีน้ำหนักมากกว่า และน้ำหนักถ่วงควรเป็นเท่าใด ทำการเปรียบเทียบเป็นคู่ๆ ซึ่งผลที่ได้น้ำหนักถ่วงของแต่ละวลีมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก ผลการถ่วงน้ำหนักที่น่าสนใจ มีดังนี้

1.1 การที่ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มว่า มีความสำคัญมากกว่าการเกิดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนถึง 3 เท่า สะท้อนถึงความสำคัญ ความต้องการ/ความขาดในประเด็นของกระบวนการมากกว่ากิจกรรม

1.2 น้ำหนักการให้ความสำคัญต่อการมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง มีน้ำหนักพอๆ กัน ซึ่งสะท้อนถึงวิธีการทำงานที่ต้องใช้แรงกายในการทำงานเป็นหลัก

1.3 ประเด็นสิ่งแวดล้อม ที่เห็นความสำคัญของความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินมากกว่าการมีถนน ประปา ไฟฟ้าถึง 2 เท่า จากการวิเคราะห์พบว่ามีการเพิ่มขึ้นของวลีเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินในรอบหลังๆ มากกว่ารอบแรก ทั้งนี้ อาจเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วมกระบวนการกลุ่มก็เป็นได้

1.4 ความรู้สึกเป็นอิสระที่สะท้อนออกมาเป็นวลี การไม่มีหนี้สิน แสดงถึงความเครียด และแรงกดดันของการเป็นหนี้ต่อความรู้สึกสุขทุกข์ ที่ชัดเจน และสะท้อนภาพที่เกษตรกรยังเป็นหนี้สินจำนวนมาก หากภาวะนี้หมดลง ความรู้สึกเป็นอิสระจากการเป็นหนี้จะถูกแทนที่ด้วยตัวชี้วัดด้านอื่น

2. นำหน้าระหว่างหมวดความสุข จากกรอบแนวคิดที่ว่า คุณค่าความสุขในแต่ละประเด็นหรือแต่ละหมวดไม่น่าเท่ากัน ดังนั้น จึงได้คิดวิธีการหาน้ำหนักถ่วงระหว่างหมวดความสุข ซึ่งพบว่าผู้เข้าร่วมโครงการ เห็นความสำคัญของการมีครอบครัวอบอุ่นมากที่สุด รองลงมาเป็นการมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง การมีหลักประกันในชีวิต การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ความมีอิสรภาพ การเข้าถึงธรรมชาติด้วยการอยู่ร่วม ความภาคภูมิใจ และน้ำหนักของหมวดชุมชนเข้มแข็ง มีคะแนนต่ำสุด แสดงให้เห็นว่า คนส่วนใหญ่แสวงหาหรือเกิดความสุขจากสิ่งที่ใกล้ตัวมากกว่า และมีการใช้สูตรคำนวณเพื่อประมาณค่าดัชนีชี้วัดความสุข

การใช้ประโยชน์จากตัวชี้วัดความสุข

1. กระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดความสุข เป็นการพัฒนาวิธีคิดให้มองความสุข (happiness) มากกว่าความเพลิดเพลิน (pleasure) และสามารถเปลี่ยนความคิดของชาวบ้านที่เข้าร่วม จนถึงขั้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่นมีเวลาให้ครอบครัวเพิ่มขึ้น ปลูกต้นไม้ยืนต้นเพิ่มขึ้น ใช้สารเคมีในการผลิตลดลง มีหนี้สินลดลง ให้เวลาแก่ส่วนรวมมากขึ้น ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีการขยายผลการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงและวิทยากรกระบวนการตามแนวทางนี้ เพื่อไปช่วยกันสร้างคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมให้ทุกคนมีความสุขเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และควรส่งเสริมงานวิจัยของกลุ่มอื่นๆ ที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป ด้วยการประยุกต์ใช้กระบวนการเดียวกันมูลนิธิชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีจังหวัดขอนแก่น ได้พัฒนากระบวนการของงานวิจัยครั้งนี้ขึ้นเป็นหลักสูตร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง เป็นหลักสูตร 3 วัน เพื่อให้ผู้สนใจทำการเกษตรกรรมพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองที่เข้าร่วมกระบวนการ สามารถกลับไปเปลี่ยนแปลงครอบครัวตนเองได้ตามเป้าหมายและหลักสูตร วิทยากรกระบวนการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง เป็นหลักสูตร 6 วัน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมหลักสูตรสามารถเป็นวิทยากรกลุ่ม เพื่อจัดกระบวนการกลุ่มได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

2. ใช้ในการประเมินผล งานวิจัยครั้งนี้ได้ยืนยันแนวคิดที่ว่าความรู้สึกสุขหรือทุกข์นั้นขึ้นกับกระบวนการเรียนรู้ และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยดัชนีความสุขที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับการประเมินความสุขโดยวิธี visual analog ได้ดี แต่มีความชัดเจนในการตรวจสอบเชิงรูปธรรมมากกว่า และควรนำดัชนีความสุขที่ได้จากโครงการนี้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปทดลองใช้กับเกษตรกรของจังหวัดต่างๆ เพื่อให้รู้สถานการณ์และอาจเป็นการกระตุ้นเกษตรกรในวงกว้าง ให้มีทางเลือกใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน

4. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)*

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) คือข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสภาพความจำเป็น ของคนในครัวเรือนด้านต่างๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่า คนควรจะมีคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้นๆ อย่างไร

แนวความคิดเรื่อง จปฐ. เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2525 โดยสภาพัฒนาฯ ได้กำหนดรูปแบบลักษณะของสังคมไทยและคนไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต โดยกำหนดเป็นเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของคนไทย

พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรี เห็นชอบและอนุมัติ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2528 ให้มีการดำเนินการโครงการปිරณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ (ปราช.) (20 ส.ค. 2528 - 31 ธ.ค. 2530) โดยใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทย

การพัฒนาเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มีการพัฒนาทุก 5 ปี ตามแผนพัฒนาฯ แต่ละฉบับ ปัจจุบัน เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานที่ใช้เก็บข้อมูลในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 -2549) ประกอบด้วย 6 หมวด 37 ตัวชี้วัด ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4 ตัวชี้วัดและเป้าหมายของความจำเป็นพื้นฐาน

ตัวชี้วัด	เป้าหมายร้อยละ
หมวดที่ 1 สุขภาพดี (11 ตัวชี้วัด)	
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด	100
2. แม่ที่คลอดลูกได้รับการทำคลอด/ดูแลหลังคลอด	100
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	100
4. เด็กแรกเกิดถึง 1 ปีเต็ม ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	100
5. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 4 เดือนแรกติดต่อกัน	90
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้กินอาหารอย่างเหมาะสมและเพียงพอ	100
7. เด็ก 6 - 15 ปี ได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วน	100
8. เด็ก 6 - 12 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	100
9. คนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน	90
10. คนในครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม	100
11. คนอายุ 35 ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี	30

ตัวชี้วัด	เป้าหมาย ร้อยละ
หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย (8 ตัวชี้วัด)	
12. คร่าวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	100
13. คร่าวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี	95
14. คร่าวเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี	95
15. คร่าวเรือนมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านให้เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ	95
16. คร่าวเรือนไม่ถูกรบกวนจากเสียง ความสั่นสะเทือน ฝุ่นละออง กลิ่นเหม็น หรือมลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะ และสารพิษ	100
17. คร่าวเรือนมีการป้องกันอุบัติเหตุอย่างถูกวิธี	100
18. คร่าวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	100
19. คร่าวเรือนมีความอบอุ่น	100
หมวดที่ 3 ฝึกฝนการศึกษา	
20. เด็กอายุ 3-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อม	100
21. เด็กอายุ 6- 15 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี	100
22. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	50
23. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และไม่ได้เรียนต่อได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ	80
24. คนอายุ 15-60 ปี อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้	100
25. คนในครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสาร	100
หมวดที่ 4 รายได้ก้าวหน้า (3 ตัวชี้วัด)	
26. คนอายุ 18-60 ปีเต็ม มีการประกอบอาชีพและมีรายได้	80
27. คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี	70
28. คร่าวเรือนมีการเก็บออมเงิน	60
หมวดที่ 5 ปลูกฝังค่านิยมไทย (5 ตัวชี้วัด)	
29. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	100
30. คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่	50
31. คนอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปทุกคนไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา	100
32. คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่	100
33. คนพิการได้รับการดูแลเอาใจใส่	100
หมวดที่ 6 ร่วมใจพัฒนา (4 ตัวชี้วัด)	
34. คร่าวเรือนมีคนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล	90
35. คร่าวเรือนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น	30
36. คนมีสิทธิได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	100

5. เกณฑ์พื้นฐานในการดำรงชีพของคนไทย 10 ประการ*

ความเป็นมา

กรม.มีมติวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2546 เห็นชอบเกณฑ์พื้นฐานในการดำรงชีพของคนไทย 10 ประการ ตามมติ กนภ. ในคราวประชุมครั้งที่ 2/2546 วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2546

เกณฑ์พื้นฐาน 10 ประการ เป็นเป้าหมายขั้นต่ำที่คนไทยควรบรรลุภายใน 6 ปี เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

เกณฑ์พื้นฐาน 10 ประการมาจากหลักคิด 3 ประการ

หลักคิด 1 ความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ (3 เกณฑ์)

1. ทุกคนได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่น้อยกว่า 12 ปี และมีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะฝีมือ และวิชาชีพที่จำเป็นในการดำรงชีวิต
2. ทุกคนได้รับการประกันสุขภาพที่ได้มาตรฐาน
3. ผู้ที่มีอายุ 60 ปี และไม่มีรายได้เพียงพอในการยังชีพ ได้รับหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต

หลักคิด 2 ความจำเป็นพื้นฐาน (5 เกณฑ์)

4. ทุกคนได้รับอาหารที่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย
5. ทุกคนมีความมั่นคงในที่พักพิง
6. ทุกคนมีน้ำสะอาดเพื่อดื่มอย่างน้อย 6 ลิตร/คน/วันและมีน้ำใช้อย่างน้อย 45 ลิตร/คน/วัน
7. ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้
8. ทุกครัวเรือนมีโทรศัพท์ใช้

หลักคิด 3 ความมั่นคงในชีวิต (2 เกณฑ์)

9. ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ
10. ทุกครัวเรือนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและปลอดภัยจากยาเสพติด

ความก้าวหน้าและการดำเนินงานในระยะต่อไป

ได้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างความเข้าใจในกรอบทิศทางแนวทางการดำเนินงาน ร่วมกับหน่วยที่เกี่ยวข้อง และประมวลผลการนำเสนอ กนภ. พิจารณาให้ความเห็นเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2547

*ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546

พ.ศ. 2548 ได้กำหนดให้มีการติดตามผลและสะท้อนภาพการดำเนินการ โดยให้สถาบันการศึกษาเป็นผู้ติดตามประเมินผล โดยมีจังหวัดน่าน ร่อง 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ อุดรธานี และจังหวัดนันทบุรี และ พ.ศ.2549 มีแผนดำเนินการติดตามและ ประเมินผล ตามกลุ่มจังหวัดต่อไป

โดยขอบเขต/นิยาม ตัวชี้วัด และหน่วยงานรับผิดชอบ ของเกณฑ์พื้นฐาน 10 ประการ ในการดำรงชีวิตของสังคมไทย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 เกณฑ์พื้นฐาน ขอบเขต/นิยาม ตัวชี้วัด และหน่วยงานรับผิดชอบ

เกณฑ์พื้นฐาน	ขอบเขต/นิยาม	ตัวชี้วัด	หน่วยงาน
ด้านการศึกษา 1. ทุกคนได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่น้อยกว่า 12 ปี และมีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะฝีมือและวิชาชีพ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต	- รัฐธรรมนูญมาตรา 43 กำหนดให้ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย...” - พระราชบัญญัติ การศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 กำหนดให้ เด็กต้องอยู่ในโรงเรียน ตั้งแต่ ป.1 ถึง ม.3 - การศึกษาก่อนวัยเรียน เป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็ก ก่อนวัยเรียนกลุ่มอายุ 3 - 5 ปี	1. อัตราการเข้าเรียน การศึกษาระดับมัธยม ของประชากรอายุ 12 - 17 ปี 2. อัตราการเข้าเรียน ชั้น ป.1 3. อัตราการคงอยู่ ระดับประถมศึกษา 4. อัตราการเรียนต่อ ชั้น ม.1 และ ม.4 5. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย	หน่วยงานหลัก กระทรวงศึกษาธิการ
ด้านสาธารณสุข 2. ทุกคนได้รับการประกันสุขภาพ ที่ได้มาตรฐาน	- รัฐธรรมนูญมาตรา 52 กำหนดให้ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกัน	1. สัดส่วนผู้ได้รับการประกันสุขภาพ	หน่วยงานหลัก กระทรวงสาธารณสุข

เกณฑ์พื้นฐาน	ขอบเขต/นิยาม	ตัวชี้วัด	หน่วยงาน
<p>3. ทุกคนได้รับอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย</p>	<p>ในการรับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน..." และมาตรา 82" รัฐต้องจัดและส่งเสริมการสาธารณสุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง"</p> <p>- การได้รับสารอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย</p>	<p>2. สัดส่วนสถานบริการสาธารณสุขที่ให้บริการได้มาตรฐาน</p> <p>3. ความพึงพอใจของประชาชนที่ได้รับการบริการทางสาธารณสุข</p> <p>1. สัดส่วนเด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2500 กรัม</p> <p>2. ส่วนสูงเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีมีน้ำหนักต่ออายุตามเกณฑ์</p> <p>3. สัดส่วนเด็กวัยเรียนมีน้ำหนักต่อส่วนสูงตามเกณฑ์</p>	<p>หน่วยงานหลัก</p> <p>กระทรวงสาธารณสุข</p>
<p>ด้านหลักประกันความมั่นคง</p> <p>4. ผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปี และไม่มีรายได้เพียงพอในการยังชีพ ได้รับหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต</p>	<p>- รัฐธรรมนูญมาตรา 54 กำหนดให้ "บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ" และมาตรา 80" ... รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา...ให้มีความพอเพียงที่ดีและพึ่งตนเองได้"</p>	<p>1. สัดส่วนผู้สูงอายุที่ยากจน</p> <p>2. สัดส่วนผู้สูงอายุที่ยากจนและได้รับเบี้ยยังชีพ</p> <p>3. สัดส่วนผู้สูงอายุที่ยากจนและได้รับการดูแลด้านสุขภาพ มีที่อยู่อาศัยหรือที่พักพิง</p>	<p>หน่วยงานหลัก</p> <p>กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์</p>

เกณฑ์พื้นฐาน	ขอบเขต/นิยาม	ตัวชี้วัด	หน่วยงาน
<p>5. ทุกคนมีความมั่นคงในที่พักพิง</p>	<p>- หลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตควรครอบคลุมการมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือด้านรายได้ การดูแลด้านรายได้ การดูแลด้านสุขภาพ และมีที่อยู่อาศัยและที่พักพิง</p> <p>- การสร้างโอกาสให้คนไทยโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยหรือคนจนมีบ้านเป็นของตนเอง รวมทั้งให้คนเร่ร่อนมีที่พักอาศัยชั่วคราว</p>	<p>1. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเอง</p> <p>2. สภาพความมั่นคงของที่อยู่อาศัย</p> <p>3. จำนวนคนเร่ร่อน</p> <p>4. จำนวนที่พักพิงชั่วคราวสำหรับคนเร่ร่อน</p>	<p>หน่วยงานหลัก กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์</p>
<p>ด้านความจำเป็นพื้นฐาน</p> <p>6. ทุกคนมีน้ำสะอาดเพื่อดื่มอย่างน้อย 5 ลิตร/คน/วัน และมีน้ำใช้อย่างน้อย 45 ลิตร/คน/วัน</p> <p>7. ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้</p> <p>8. ทุกครัวเรือนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและปลอดภัยจากยาเสพติด</p>	<p>- กำหนดโดยเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (จปฐ.)</p> <p>- ครัวเรือนในทุกพื้นที่ของประเทศไทยมีไฟฟ้าใช้ (ยกเว้นครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ต้องห้ามที่ไม่มีการจัดสรรระบบไฟฟ้าใช้</p> <p>- ความปลอดภัยในชีวิตให้หมายรวมถึงความปลอดภัยในทรัพย์สินสินด้วยโดยทุก</p>	<p>1. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดดื่มอย่างเพียงพอ</p> <p>2. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ</p> <p>- สัดส่วนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้</p> <p>1. สัดส่วนคดีอาชญากรรม</p> <p>2. สัดส่วนคดีชีวิตร่างกายและเพศ</p>	<p>หน่วยงานหลัก กระทรวงมหาดไทย</p> <p>หน่วยงานหลัก กระทรวงมหาดไทย</p> <p>หน่วยงานหลัก กระทรวงมหาดไทย</p>

เกณฑ์พื้นฐาน	ขอบเขต/นิยาม	ตัวชี้วัด	หน่วยงาน
	<p>คร้วเรือนปลอดภัยจากการถูกลักทรัพย์ กระทำอนาจารหรืออาชญากรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สิน</p> <p>- ความหมายครอบคลุมถึงความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ อุบัติภัย บนท้องถนน ทั้งผู้ใช้รถและผู้ใช้ถนน</p> <p>- ปลอดภัยจากยาเสพติด หมายถึง การปลอดภัยจากการเสพ การไม่ขายและไม่ผลิต</p>	<p>3. อัตราการตายโดยอุบัติเหตุ</p> <p>4. อัตราตายโดยอุบัติเหตุจราจรทางบก</p> <p>5. สัดส่วนคดียาเสพติด</p> <p>6. สัดส่วนประชากรที่เสพยาเสพติด</p> <p>7. สัดส่วนผู้เข้ารับการรักษาเสพติด</p>	
<p>9. ทุกคนมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ</p>	<p>- การรับรู้ข้อมูลข่าวสารหมายถึง การได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่าน ได้ดูจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น</p> <p>- สื่อที่ควรเข้ามาส่งเสริมการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน โดยอาจเป็นโทรทัศน์ ท้องถิ่น หอกระจายข่าว</p> <p>- ด้านเนื้อหาสาระที่จะถ่ายทอดตามสื่อ ต้องเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ เช่น ความรู้เกี่ยวกับราคาพืชผล การตลาด เป็นต้น</p>	<p>1. สัดส่วนคร้วเรือนที่มีโทรทัศน์</p> <p>2. สัดส่วนคร้วเรือนที่มีวิทยุ</p> <p>3. สัดส่วนโรงเรียนที่มีโทรทัศน์พื้นฐาน</p> <p>4. สัดส่วนคร้วเรือนที่มีโทรทัศน์พื้นฐาน</p> <p>5. สัดส่วนคร้วเรือนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ</p> <p>6. สัดส่วนชุมชนที่มีอินเทอร์เน็ตชุมชน</p> <p>7. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีหอกระจายข่าว</p>	<p>หน่วยงานหลัก</p> <p>กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร</p>

เกณฑ์พื้นฐาน	ขอบเขต/นิยาม	ตัวชี้วัด	หน่วยงาน
<p>ด้านทรัพยากร</p> <p>แหล่งทุน</p> <p>10. ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ</p>	<p>- รัฐธรรมนูญ มาตรา 84 กำหนดให้ “รัฐต้องจัดระบบการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรให้เกษตรกรอย่างทั่วถึง”</p> <p>- การเข้าถึงทรัพยากร หมายถึง การมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและการมีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร</p> <p>- การเข้าถึงแหล่งทุน หมายถึง การสร้างโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัดส่วนครัวเรือนเกษตรกร ที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง 2. สัดส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากรัฐ 3. จำนวนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร 4. จำนวนพื้นที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ 5. ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ 	<p>หน่วยงานหลัก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์</p>

6. ดัชนีความก้าวหน้าของคน 8 ประการ*

(Human Achievement Index - HAI)

แนวคิดดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI) UNDP ได้พัฒนาและปรับปรุงมาจากดัชนีความขาดสน (Human Deprivation Index - HDI) ที่เป็นดัชนีรวมเพื่อประเมินสถานภาพของการพัฒนาคนอย่างเป็นระบบ แสดงถึงความก้าวหน้าและความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ต่างๆ ในสังคมไทย

การพัฒนา HAI ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความก้าวหน้าของการพัฒนาคนใน 76 จังหวัด มากกว่าจะเน้นที่ความขาดสนดั้งเดิม โดยมีโครงสร้างดัชนีความก้าวหน้าของคนตาม ตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 โครงสร้างดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. ดัชนีสุขภาพ	1. อายุขัย 2. สุขภาพอนามัย 3. การส่งเสริมสุขภาพ 4. บริการสุขภาพ	1. อายุขัยเฉลี่ยแรกเกิด (ปี) 2. อัตราการขาดสารอาหารชั้นเริ่มแรกในเด็กอายุต่ำกว่าห้าปี (%) 3. จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์ที่เพิ่มขึ้น (ต่อประชากร 100,000 คน) 4. จำนวนผู้ป่วยโรคเครียดโรคจิตประสาท (ต่อประชากร 1,000 คน) 5. ประชากรที่มีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น สูบบุหรี่ ดื่มสุรา (%) 6. จำนวนประชากรต่อแพทย์ (คน)
2. ดัชนีการศึกษา	5. ผลสะสมทางการศึกษา 6. การเข้าเรียน 7. คุณภาพการศึกษา 8. บริการการศึกษา	7. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไป (ปี) 8. อัตราการเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (%) 9. อัตราการเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (%) 10. คะแนนเฉลี่ยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (%) 11. คะแนนเฉลี่ยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (%)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
		12. จำนวนนักเรียนต่อครูชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (%) 13. จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนห้องเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (%)
3. ดัชนีการทำงาน	9. การว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับ 10. สวัสดิการแรงงาน	14. อัตราการว่างงาน (%) 15. อัตราการทำงานต่ำกว่าระดับ (%) 16. แรงงานที่มีประกันสังคม (%)
4. ดัชนีรายได้	11. ระดับรายได้ 12. การเปลี่ยนแปลงรายได้ 13. ความยากจน 14. หนี้ครัวเรือน	17. รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน (บาท) 18. การเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน (2541-2543)(%) 19. ลัดส่วนคนจน (%) 20. ครัวเรือนที่มีหนี้ (%)
5. ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	15. ที่อยู่อาศัย 16. สภาพแวดล้อม 17. ชีวิตครอบครัว 18. ความปลอดภัยในชุมชน	21. ครัวเรือนสร้างด้วยวัสดุคงทนถาวร (%) 22. ครัวเรือนในชุมชนแออัดในเมือง (%) 23. ครัวเรือนที่มีตู้เย็น (%) 24. ครัวเรือนที่หุงต้มด้วยเตาแก๊สหรือเตาไฟฟ้า (%)
6. ดัชนีชีวิตครอบครัวและชุมชน	19. การคมนาคม 20. การสื่อสาร (โทรศัพท์ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต)	25. ครัวเรือนที่ผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว (%) 26. ครัวเรือนที่ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัว (%) 27. เด็กอายุ 15 - 17 ปีที่ทำงาน (%) 28. การหย่าร้าง (ต่อคู่สมรส 1,000 คู่) 29. คนพิการ (%) 30. การแจ้งความคดีอุกฉกรรจ์และละเมิดขวัญ (ต่อประชากร 100,000 คน) 31. การจับกุมคดีเกี่ยวกับยาเสพติด (ต่อประชากร 100,000 คน)
7. ดัชนีคมนาคมและการสื่อสาร		32. ครัวเรือนที่เดินทางไปอำเภอใกล้ที่สุดได้สะดวกตลอดปี (%) 33. จำนวนยานพาหนะส่วนบุคคล (ต่อประชากร 1,000 คน) 34. ครัวเรือนที่มีโทรทัศน์ (%) 35. จำนวนประชากรต่อโทรศัพท์(คน)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
		36. จำนวนประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (%)
8. ดัชนีการมีส่วนร่วม	21. การมีส่วนร่วม ทางการเมือง 22. การมีส่วนร่วมใน สังคม	37. การใช้สิทธิเลือกตั้ง 38. จำนวนองค์กรชุมชน 39. คริวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชน 40. คริวเรือนที่ร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ในท้องถิ่น

*ที่มา : สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNPD), 2546

7. ดัชนีความอยู่ดีมีสุข*

“ความอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานที่ทำถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวอบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของรัฐ”

ความอยู่ดีมีสุขตามความหมายข้างต้น ครอบครัวทุกมิติของการดำรงชีวิต ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวมและสามารถจำแนกองค์ประกอบได้เป็น 7 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างแท้จริง

สุขภาพอนามัย หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากการสร้าง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงการมี โภชนาการที่ดี การรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเองและสามารถเข้าถึงบริการ สาธารณสุข ซึ่งจะ使人มีอายุยืนยาว สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ

ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เพราะ ความรู้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่าง เเท่าทันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่คนเราจะมีความรู้ได้นั้น จะต้องได้รับการศึกษา การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างโอกาสและพัฒนา สติปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนให้สามารถ “คิดเป็น ทำเป็น” เรียนรู้ที่จะ พึ่งตนเองและใช้ประสบการณ์ ศักยภาพ และทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการ ปฏิบัติภารกิจในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชีวิตการทำงาน เป็นปัจจัยกำหนดความอยู่ดีมีสุขของคน นอกจากจะต้องมี สุขภาพอนามัยที่ดี ได้รับการศึกษาแล้ว การทำงานจะเป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมีงานทำที่ดี มีความมั่นคง และปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้คนเราสามารถดูแล ความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้และยังประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและ สังคมโดยรวม

รายได้และการกระจายรายได้ ความขัดสนในด้านรายได้ในการยังชีพ การมี ปัญหาความยากจนที่รุนแรงและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในระดับสูง

*ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546

ย่อมสะท้อนการอยู่อย่างเป็นทุกข์ในสังคม ดังนั้น ความอยู่ดีมีสุขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ชีวิตครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งต่อคนในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ “ความอยู่ดีมีสุข” ครอบครัวอยู่ดีมีสุขคือครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น อบอุ่นหน้าทีของครอบครัว มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ลดปัจจัยเสี่ยงของครอบครัว สามารถพึ่งตนเองและมีการเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม

สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต เป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุข สภาพแวดล้อมที่ดีย่อมส่งผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี เอื้อต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ในสังคม การมีสภาพแวดล้อมที่ดีหมายความว่าความรวมถึงการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการสาธารณสุขที่พอเพียง และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิตให้เกิดการสนับสนุนความอยู่ดีมีสุขของคน

การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ มีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิต มีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐ ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นำไปสู่สังคมที่คนในสังคมจะอยู่ดีมีสุขตลอดไป

โดยดัชนีรวมความอยู่ดีมีสุขและองค์ประกอบ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 ดัชนีความอยู่ดีมีสุข องค์ประกอบและตัวชี้วัด

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. สุขภาพอนามัย	1. การมีชีวิตยืนยาว 2. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี 3. การสร้างความเป็นธรรมในระบบสาธารณสุข	1. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 2. สัดส่วนประชากรที่ไม่เจ็บป่วยในแต่ละปี 3. สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
2. ความรู้	4. การได้รับการศึกษาของคนไทยอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน 5. คุณภาพการศึกษา	4. จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของประชาชน 5. อัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย 6. ผลคะแนนการทดสอบวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์
3. ชีวิตการทำงาน	6. การมีงานทำอย่างทั่วถึง 7. ความมั่นคงในการทำงาน	7. สัดส่วนผู้ว่างงาน 8. สัดส่วนแรงงานที่มีบริการสวัสดิการและอยู่ในข่ายครอบคลุมของกองทุนประกันสังคม
4. รายได้และการกระจายรายได้	8. รายได้ 9. การกระจายรายได้	9. สัดส่วนคนยากจนด้านรายได้ 10. สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้
5. สภาพแวดล้อม	10. ด้านที่อยู่อาศัยและการได้รับบริการสาธารณูปโภค 11. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 12. สิ่งแวดล้อม	11. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่อยู่เป็นของตนเอง 12. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ 13. สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากร 14. สัดส่วนคดียาเสพติดต่อประชากร 15. ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำ 16. สัดส่วนขยะต่อประชากรแต่ละปี 17. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมด
6. ด้านชีวิตครอบครัว	13. สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว 14. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	18. อัตราการหย่าร้างต่อประชากรพันคน 19. อัตราการจดทะเบียนสมรสต่อประชากรพันคน 20. ครอบครัวอบอุ่น 21. ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ 10
7. การบริหารจัดการที่ดี	15. หลักคุณธรรม 16. การมีส่วนร่วม 17. ความคุ้มค่า 18. ความโปร่งใส	22. สัดส่วนจำนวนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย 23. สัดส่วนของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 24. สัดส่วนการใช้จ่ายภาครัฐต่อ GDP 25. ดัชนีการรับรู้เรื่องคอร์รัปชัน

8. เมืองไทยแข็งแรง*

วันที่ 18 ธันวาคม 2547 รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้คนไทยอยู่เย็นเป็นสุขทั้งกาย ใจ สังคมและปัญญา สามารถดำรงชีพบนพื้นฐานความพอดีประมาณอย่างมีเหตุผลภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และช่วยเหลือเกื้อกูล มีสัมมาชีพทั่วถึง มีรายได้ มีสุขภาพแข็งแรง และอายุยืนยาว

เพื่อให้ทุกส่วนมีเป้าหมายร่วมกันในการนำพาทุกชุมชนของประเทศไทยสู่การเป็นเมืองไทยแข็งแรง ภายในปีพุทธศักราช 2560 รัฐบาลจึงได้ประกาศวาระแห่งชาติสู่การเป็น “เมืองไทยแข็งแรง” 17 เป้าหมาย ดังนี้

1. คนไทยมีความฉลาดทางสติปัญญา (I.Q.) และความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q.) เพิ่มมากขึ้นในระดับที่ต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานสากล
2. คนไทยที่มีอายุ 6 ปีขึ้นไป ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอเพื่อสุขภาพในทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ทุกชุมชน ทุกหน่วยงาน และสถานประกอบการ
3. คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่น้อยกว่า 12 ปี และมีโอกาสเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและเกิดทักษะทางสุขภาพ (Health skill) และทักษะการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม (Life Skill)
4. คนไทยมีครอบครัวที่อบอุ่น เด็กและผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว
5. คนไทยมีอายุขัยเฉลี่ยยืนยาวขึ้น พร้อมสุขภาพที่แข็งแรง อัตราการป่วยและตายด้วยโรคที่เป็นสาเหตุการตายอันดับต้นๆ ของคนไทยลดน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรคเอดส์ โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง โรคไขข้ออักเสบ โรคในช่องปาก และโรคเบาหวาน
6. คนไทยทุกคนมีหลักประกันการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ได้มาตรฐาน
7. คนไทยได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย มีคุณค่าทางโภชนาการ และเพียงพอต่อความต้องการของร่างกายจากแหล่งผลิตอาหารที่ปลอดภัยพิษปนเปื้อน ตลาดสด ร้านอาหารและแผงลอยจำหน่ายอาหารทุกแห่งได้มาตรฐานสุขอนามัย สถานที่ผลิตอาหารทุกแห่งผ่านหลักเกณฑ์วิธีการผลิตที่ดี (GMP)
8. คนไทยลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาสูบ
9. คนไทยมีอัตราการบาดเจ็บ และตายด้วยอุบัติเหตุลดน้อยลง

10. คนไทยมีอัตราการฆ่าตัวตาย ตลอดจนการป่วยด้วยโรคทางจิต ประสาทลดน้อยลง
11. คนไทยมีความปลอดภัยจากอาชญากรรม และความรุนแรงที่ก่อให้เกิดการประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกายและจิตใจ การประทุษร้ายทางเพศ และการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
12. คนไทยมีสัมมาชีพ และมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างปกติสุข
13. คนไทยที่มีที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำสะอาดเพื่ออุปโภคบริโภคเพียงพอ และดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี
14. คนไทยลด ละ เลิกอบายมุขและสิ่งเสพติด
15. คนไทยมีความรู้ รัก สามัคคี มีความอาทรเกื้อกูลกัน
16. คนไทยมีสติ และปัญญาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งรุนแรงต่างๆ ด้วยเหตุผลและด้วยสันติวิธี
17. คนไทยยึดมั่นในหลักศาสนธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน. **ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน**. เอกสารอัดสำเนา.

โครงการเชื่อมประสานการพัฒนาที่มีพื้นที่เป็นตัวตั้งสู่ความร่วมมือเป็นสุขของชุมชนท้องถิ่นและจังหวัด (ชพพ.) **เอกสารประกอบการจัดทำตัวชี้วัดความร่วมมือเป็นสุขของชุมชนท้องถิ่น และจังหวัด**. เอกสารอัดสำเนา

โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ “นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข” ครั้งที่ 2 เรื่อง “กระบวนการสร้างตัวชี้วัดเพื่อการเรียนรู้และปฏิบัติการของชุมชน”** วันที่ 12-13 มิถุนายน 2547 ณ ห้องรามอินทรา 1 โรงแรมหลุยส์ แทเวิร์น. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปรายงานเรื่อง “ความอยู่ดีมีสุข ของคนไทย 5 ปี หลังวิกฤตเศรษฐกิจ”** เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย**. วันที่ 30 มิถุนายน 2546 ณ อิมแพ็ค เมืองทองธานี เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. **รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2546**. กรุงเทพฯ : UNDP, 2546.

อภิสิทธิ์ อ่างวรวงกุล และคณะ. **สรุปรายงานการวิจัย เรื่องกระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดความสุข ของประชาชนชาวไทย**. เอกสารอัดสำเนา.